

Programmi koostaja ja vastutaja	Laste ja perede osakond Sotsiaalala asekanstler
Programmi eelnõu valmimise aeg	01.10.2021
Vormi sisu kasutamise selgitus	Vorm on abiks riigi eelarvestrateegia (RES) protsessi sisendina koostatava programmi dokumendi eelnõu koostamiseks. Programmi eelnõu kohandatakse RES-ist ja RE-st lähtuvalt. Programmi kinnitavad sotsiaalkaitseminister ning tervise- ja tööminister käskkirjaga.
Tulemusvaldkond	Heaolu (HE)
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti rahvas on kasvav rahvas ning laste ja perede heaolu ja elukvaliteet on paranenud
Valdkonna arengukava	Laste ja perede arengukava 2012–2020 (LPA) ¹ Heaolu arengukava 2016–2023 ²
Programmi nimi	Laste ja perede programm (HE05)
Programmi eesmärk	Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde
Elluviimise periood	2022–2025
Peavastutaja	Sotsiaalministeerium (SoM)
Kaasvastutajad	Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Tervise Arengu Instituut (TAI)

Sissejuhatus

Perepoliitika tulemusvaldkonna laste ja perede programm on koostatud laste ja perede arengukava 2012–2020 elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programm keskendub laste ja perede heaolu suurendavate meetmete kättesaadavuse, kvaliteedi ja adekvaatsuse tagamisele. Kavandatud tegevused on vajalikud selleks, et tagada laste õigused ja heaolu, toetada perede igapäevast toimetulekut ning luua eeldused ühiskonna jätkusuutlikuks arenguks ja elanikkonna kestmiseks.

Lapse õiguste ja heaolu tagamine on valdkondadeülene ülesanne. Tulenevalt lastekaitseseadusest on ministeeriumidel, riigiasutustel, kohalikel omavalitsustel ja kolmandatel osapooltel (sh eraisikutel) kohustus oma tegevustega silmas pidada nende mõju lastele ning hoiduda lastele kahjulikult mõjuvatest tegevustest.

¹ Laste ja perede arengukava <http://sm.ee/et/laste-ja-perede-arengukava-2012-2020>

² Heaolu arengukava 2016–2023 <http://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

Laste ja perede arengukava 2012–2020

Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde

Strateegiline eesmärk 1: Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, et toetada ühiskonna jätkusuutlikkust	Strateegiline eesmärk 2: Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid	Strateegiline eesmärk 3: Lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda	Strateegiline eesmärk 4: Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, et pakkuda perele püsivat kindlustunnet	Strateegiline eesmärk 5: Meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, et soodustada kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu
---	---	--	---	--

Alates 2021. aastast on perepoliitika tulemusvaldkond liidetud heaolu tulemusvaldkonna alla, mistõttu on laste ja perede programmi strateegilised eesmärgid seostatavad heaolu arengukavaga 2016–2023.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk: laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sünde

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Soovitud laste arv ja tegelik laste arv³ Allikad: Special Eurobarometer, Euroopa Komisjon	naistel 0,88 ja meestel 1,55 (2011. a)	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb
Osakaal lastest (4.–11. klass), kes on eluga üldiselt rahul Allikas: Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis	82% (2018. a)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb
0–2-aastaste lastega 20–49-aastaste meeste ja naiste tööhõivemäär erinevus ehk hõivelõhe Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring	60 pp (2020. a)	59 pp	58 pp	57 pp	56 pp

Olukorra lühianalüüs

Lapsepõlv, pereloomis- ja lastekasvatamisaeg moodustavad suure osa inimese elust. Seetõttu mõjutavad riigi perepoliitilised valikud väga suurt hulka Eestis elavaid inimesi ja olulisi etappe

³ Mõõdik näitab vahet küsitlusuuringu kaudu mõõdetava soovitud ja registriandmetel põhineva tegeliku laste arvu vahel. Regulaarselt avaldatava näitaja väljatöötamiseks alustatakse tegevusi 2017. aastal, et koostöös statistikaametiga töötada välja näitaja meetodika ja regulaarne andmeallikas.

igaühe elust. Laste- ja perepoliitika hõlmab tegevusi laste õiguste ja kaitse tagamiseks, perede majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku toetamiseks ning sündide soodustamiseks.

Valdkonna peamine eesmärk on väärtustada ja tagada iga lapse heaolu vananeva rahvastikuga ühiskonnas, kus **0–17-aastaste laste arv ja osakaal rahvastikus väheneb**. Statistikaameti andmetel elas 2021. aasta alguses Eestis 258 227 alla 18-aastast last, mis moodustas kogu elanikkonnast 19,4%. 2000. aasta algusega võrreldes on alaealiste laste arv vähenenud enam kui 54 100 võrra ja osakaal elanikkonnas vähenenud 3 protsendipunkti (alaealiste osakaal elanikkonnas oli 2000. aasta alguse seisuga 22%).

Statistikaameti andmetel registreeriti 2020. aastal Eestis 13 209 elussündi ja 15 811 surma ehk aasta jooksul suri 2602 inimest enam kui sündis ning loomulik iive oli seega negatiivne. 2020. aastal sündis 890 last vähem kui 2019. aastal. Rahvastik küll vananeb, kuid surmade arv on olnud stabiilne ja seetõttu mõjutab peamiselt negatiivset iivet madal sündide arv. Sündide arv väheneb, sest sünnituseas naiste põlvkond väheneb. 2018. aastal sündide arv kasvas ja seda peamiselt just kolmanda lapse sündide arvu suurenemise tõttu – kolmandaid lapsi sündis 2018. aastal kokku 2018, ca 23% rohkem kui varasemal aastal. Kuid 2019. aastal sündide arv vähenes taas (268 lapse võrra) ja see jätkus 2020. aastal. Kolmandaid lapsi sündis 2019. aastal 2773 (45 lapse võrra vähem kui 2018. aastal) ja 2020. aastal vaid 2427. See-eest kasvas 2020 neljandate sündide arv – siis sündis peredesse 776 neljandat last, mis on 96 rohkem, kui aasta varem.

Kolmandate laste sündide arv on kasvanud alates 2016. aastast ja 30–34-aastaste naiste seas algas kasv juba aastast 2015. Põhjuseks on tõenäoliselt ka riigi majanduslik stabiilsus, kuna laste arv peredes suurenes ka eelmise majanduskasvu ajal. Taasiseseisvuse ajal sündis kõige rohkem lapsi 2008. aastal (16 028 sündi aastas) ja kõige vähem 1998. aastal (12 167).

Kui rahvastikutaasteks vajalik tase on ca 2,1 last naise kohta, siis 2019. aastal oli summaarne sündimuskordaja 1,58. Kui veel mõne aasta eest oli **sündimuskordaja tõusutrendis** ning tekkis lootus, et see võib jõuda iseseisvusaja kõrgema taastetasemeni, milleks oli 2010. aastal 1,72, siis 2020 see kordaja langes. Eesti puhul on kaks kõige olulisemat tegurit, mis mõjutavad aastapõhiseid sündide arve eelseisval 15–20 aastal, sünnitusea jätkuv tõus ja pereloomeeas rahvastiku suuruse vähenemine.⁴ 2016. aastal ületas Eesti naiste keskmine lapsesaamise vanus esimest korda 30. eluaasta piiri ning jätkas kasvu. 2020. aastal oli ema keskmine vanus lapse sünnil oli 30,75 aastat. Esimese lapse sünnitamise iga on 28,24 ja see on kasvanud viimase viie aastaga ühe aasta võrra.

Sündide üldise võimaliku saavutatava taseme määrab tänapäeva ühiskonnas **soovitud laste arv**. Perepoliitika olulist rolli sündimuse suurendamises nähakse sobiva, st lapse kasvatamist toetava keskkonna loojana, mis aitab seeläbi realiseerida soovitud laste sündi. 2011. aasta Eurobaromeetri tulemuse kohaselt soovivad Eesti naised endale keskmiselt 2,46 last ning mehed 2,42 last. Tegelik laste arv oli samal ajal 1,58 last naistel ja 1,27 last meestel. Võrreldes varasemate andmetega ei ole Eesti elanike hinnangud soovitud laste arvu kohta muutunud. Uuemaid andmeid soovitud ja tegeliku laste arvu kohta pole, mistõttu on vaja näitaja järjepidevaks avaldamiseks, aga ka sündimust soodustava poliitika tõenduspõhiseks arendamiseks teha perioodilisi küsitlusuuringuid.

Laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaateid mõjutab olulisel määral **perede materiaalne kindlustatus**. 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr on majanduskriisi järel näidanud vähenemise trendi ning 2019. aastal oli laste absoluutse vaesuse määr 2,5% (2018. a 1,6%). Võrreldes teiste lastega leibkondadega on vaesusrisk suurem ühe täiskasvanuga lastega

⁴ Puur, A., Pöldma, A. (2014). Eesti sündimusareng ja sündimuse mõjutamise võimalused: lühianalüüs. Tallinna Ülikooli Eesti Demograafia Instituut. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Perehuvitised/puur_poldma_sundimus_ja_selle_mojutamise_voimalused_28022014.pdf

leibkondades, kellest 5,3% elasid absoluutses vaesuses. Kui aastal 2014 oli ka vähemalt kolme lapsega paaride absoluutse vaesuse määr leibkondade võrdluses tunduvalt suurem, siis aastaks 2017 oli see langenud kõikide lastega leibkondadega võrreldes sarnasele tasemele ning oli kõikide lastega leibkondadega võrreldaval tasemel ka 2019. aastal (3,0%).

Alates 2015. aastast on laste vaesuse vähenemise põhjuseks olnud perehüvitiste suurendamine, samuti on suurendatud laste tarbimiskaalu toimetulekutoetuse määramisel. Kolme ja enama lapsega perede vaesust on vähendanud lasterikka pere toetuse rakendumine 2017. aasta 1. juulist. Perehüvitiste olulist mõju vaesusele ilmestavad vaesuse näitajad enne ja pärast rahalisi toetusi (sotsiaalseid siirdeid). Täpsemalt öeldes vähendasid 2019. aastal peretoetused ja vanemahüvitis kokku laste absoluutset vaesust 4,4 protsendipunkti ehk hinnanguliselt 64% võrra. Peretoetused (sh lapsetoetused) eraldi võttes vähendasid 2019. aastal laste absoluutset vaesust 2,8 protsendipunkti ehk 53% võrra. 1. märtsist 2018 makstakse kolmikute ja enamaarvuliste mitmike sünni korral ka täiendavat toetust, mis on 1000 eurot kuus ühele vanemale kuni laste 18-kuuseks saamiseni. Lisaks on alates 2017. aasta algusest võimalus saada täitemenetlusaegset elatisabi.

Laste heaolu mõjutab olulisel määral see, millised on suhted pereliikmete vahel, milline on lapsevanemate vanemlik kompetents ning kuidas on tagatud abivajaduse märkamine ja sellele reageerimine. Vanemate puudulikud teadmised lapse arengust ja kehvad kasvatusalased oskused võivad olla üheks põhjuseks, miks peredes probleeme tekib. Näiteks ei pea 36% lapsevanematest füüsilist karistamist lastevastaseks vägivallaks ning lausa 42% lapsevanematest peab kehalist karistamist teatud hetkel vajalikuks.⁵ Heade vanemlike oskustega vanemad suudavad pakkuda oma lastele parimat kasvukeskkonda, nende lastel on suurem kognitiivne võimekus, paremad sotsiaalsed oskused ja vähem käitumisprobleeme.^{6, 7, 8, 9} Eestis tehtud uuringud¹⁰ näitavad, et vanemad soovivad laste kasvatamisel enam nõu ja tuge, samas on vanemlike oskuste koolitustel osalemine paljude jaoks harjumatu ega ole vastupidi paljudele teistele Euroopa riikidele saanud tavapäraseks praktikaks.

SKA lastekaitse osakonna poole tehtud pöördumistest moodustasid 2020. aastal 19% lapse suhtluskorraga, elatisega ja hooldusõigusega seonduvad pöördumised (kokku oli erinevaid pöördumisi 1553, neist hooldusõiguse küsimustega seonduvaid 293, kohtuväliseid 105 ja kohtumenetluse aegseid 188). SKA lastekaitse osakond tegeleb ka rahvusvaheliste lastekaitsealaste üksikjuhtumitega. 2020. aastal oli nende puhul peamisteks probleemideks lapse hooldusõigusega seonduvad küsimused (67; 35%), sealhulgas nii kohtumenetlusega seotud (44; 23%), kui kohtuvälised (23; 12%). Järgnesid muud perekonnaõigusega seotud küsimused (10%), lapse kasvatamise küsimused (9%) ja lapserööviga seonduvad küsimused (7%). 2020. aastal esitati maakohututele 2472 hagiavaldust elatise asjades, lapse suhtes vanema õiguste ja lapsega suhtlemise reguleerimise küsimustes esitati maakohutule 1098 avaldust. 2020. aasta märtsi seisuga on sundtäitmisel olevates asjades kokku u 8000 vanemat, kes on elatisraha võlgu kogusummas enam kui 33 miljonit eurot. Kasvanud on ka elatisabi määramised, kui 2017. aastal oli 586 last, kelle määrati kohtumenetluse ajal elatisabi ja 3713 last, kelle puhul määrati täitemenetlusaegne elatisabi, siis 2020. aastal oli 518 lapse puhul määratud kohtumenetluse ajal ja 5503 lapse puhul täitemenetluse ajal elatisabi.

⁵ Lapse õiguste ja vanemluse monitoriing 2018, Praxis

⁶ Benasich AA, Brooks-Gunn J. Maternal attitudes and knowledge of child-rearing: Associations with family and child outcomes. *Child Development* 1996;67(3):1186-1205

⁷ Huang KY, Caughy MOB, Genevro JL, Miller TL. Maternal knowledge of child development and quality of parenting among White, African-American and Hispanic mothers. *Journal of Applied Developmental Psychology* 2005;26(2):149-170.

⁸ Stevens JH. Child development knowledge and parenting skills. *Family Relations* 1984;33(2):237-244

⁹ Family Strengthening Policy Center. (2007). The parenting imperative: Investing in parents so children and youth can succeed (Policy Brief No. 22)

¹⁰ Lapse õiguste ja vanemluse monitoriing 2012 ja lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis

Aasta-aastalt on lastekaitsetöötajateni jõudnud üha enam abi vajanud lapsi. Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad registreerisid 2020. aastal ligikaudu 7000 lastega seotud pöördumist, millest suurem osa oli seotud eri põhjustel abi vajanud lastega (nt ülalpidamisküsimused, peresisene väärkohtlemine ja vägivald, hooldusõiguse küsimused, hariduslik erivajadus, käitumisprobleemid, tervisest või puudest tulenev abivajadus, õigusrikkumistega seotud probleemid, enesehävituslik käitumine, hädaohus laps). Pöördumiste registreerimine on kasvanud, kuid lastekaitse ja hoolekande teemaliste juhtumimenetluste algatamine viimasel aastal vähenenud 15%: 2020. aastal algatati neid 2001, kuid 2019. aastal 2347. Abivajavate laste jm lastekaitse teemaliste pöördumiste kõrge arvu taga ei tule näha mitte suurt abivajaduse kasvu, vaid ka abivajavate laste paremat märkamist ning pöördumiste tõhusamat registreerimist, mis on mõjutatud ka spetsialistide arvu kasvust (2020. aasta lõpu seisuga oli Eestis ühe täiskoormusega töötava lastekaitse spetsialisti kohta arvestuslikult keskmiselt 965 last) ja muutunud tööpraktikast (nt juhtumimenetluse algatamise kohustuslikkus, lastekaitsetöötajate täiendkoolitused). **Abivajaduse õigeaegne märkamine ja vajaduse korral asjakohane sekkumine** on lastekaitsevaldkonnas võtmeküsimus. Probleemide süvenedes on abistamine keerulisem ja sageli ka kulukam. Kui üldjuhul toetatakse probleemide ilmnemise korral kogu peret, tagades seeläbi abivajava lapse vajaduste kaetuse ja õiguste kaitstuse, siis probleemide liialt hiline märkamine või neile asjakohaselt reageerimata jätmine on üks olulisemaid põhjusi, miks osutuvad vajalikuks ka erandlikud ja äärmuslikumad meetmed, nagu **lapse perest eraldamine ja asendushooldusele paigutamine**. Eestis on positiivse trendina perest eraldatud laste arv vähenenud, samal ajal kui abi vajanud laste pöördumiste registreerimine on kasvanud. See näitab tõhusamat lastekaitsetööd ehk kuigi lastekaitsetöötaja vaatevälja ilmub enam lapsi, kes vajavad tuge, on vähem äärmuslikke juhtumeid, kus perest eraldamine on vajalik lapse elu, arengu või heaolu kaitsmiseks. 2020. aastal eraldati perest 284 last, see on sarnane eelnevate aastatega, kuid siiski kaheksa last vähem kui aasta varem ning enam kui 150 last vähem kui kümme aastat varem. Perest eraldatud laste arv on järjepidevalt vähenenud ja viimastel aastatel stabiliseerunud: 2010. aastal oli perest eraldatud lapsi 460, 2013. aastal 436, 2016. aastal 353 ja 2019. aastal 292. Perest eraldatud laste osakaal kõikidest lastest on samuti veidi vähenenud: 0,19%-lt (2010) 0,14%-ni (2016) ja 0,11%-ni (2017–2020).

Laste perest eraldamise korral on oluline pakkuda neile võimalikult peresarnast kasvukeskkonda. Eesmärk on suurendada perepõhisele asendushooldusele suunamiste osakaalu ning pikemas perspektiivis jõuda sellise olukorrani, kus laste asutustesse paigutamine oleks erandlik. 2020. aasta lõpu seisuga jagunevad lapsed asendushoolduse vormide järgi järgmiselt: perepõhisel ehk mitteinstitutionaalsel asendushooldusel on 65% (hooldusperes 145 ja eestkosteperes 1332 last) ning institutionaalsel asendushooldusel 35% (asendus- ja perekodus 800 last) lastest. Aastate kaupa on laste perest eraldamine ja ka asendushooldusel olevate laste arv järk-järgult vähenenud. Asendushoolduse vormide järgi on osakaal tasapisi kasvanud perepõhise hoolduse kasuks. Kui 2020. aasta lõpu seisuga on perepõhisel hooldusel 65%, siis 2010. aasta lõpu seisuga oli 60% lastest mitteinstitutionaalsel asendushooldusel (perekonnas hooldamisel 353 ja eestkosteperes 1348 last) ja 40% institutionaalsel asendushooldusel (asenduskodus 1151 last). Asendushooldusel olevate laste arv on väikses langustrendis, asendushooldusel kokku viibis 2010. aasta lõpus 1,17% ja 2020. aasta lõpus 0,81% lastest (0–17-aastased). Kui kuni eelmise aastani proportsionaalselt veidi enam vähenes perekonnas hooldamisel olevate laste arv, siis nüüd on hakanud tasapisi taas kasvama hooldusperes olevate laste arv: 2018. aastal oli hooldusperedes kõigest 124 last ja 2020. aasta lõpus juba 145 last. Asenduskodus ja perekodus teenust saavate isikute arv on aasta varasemaga võrreldes sarnane: 2019. aastal langes asutustes isikute arv 100 võrra, mõjutatuna asendushoolduse ümberkorraldusest, mille kohaselt on võimalik alates 2018. aastast pakkuda täisealistele asendushooldusel viibinud isikutele järelhooldusteenust. Seda teenust sai 2018. aasta lõpu seisuga 46 ja 2019. aasta lõpu seisuga juba 94 noort ning 2020. aasta lõpuks juba 151 noort.

Üks lastekaitsevaldkonna prioriteete on laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamine ning väärkoheldud laste parem tuvastamine ja abistamine. Laste vastu suunatud registreeritud seksuaalkuritegude arv on tõusutrendis, st üha rohkem juhtumeid tuleb avalikuks, kuid tegelikke ohvreid on arvatavasti kordades rohkem. Uuringute järgi on seksuaalvägivalda kogenud iga kümnes noor ja iga kahekümnendat on sunnitud seksuaalvahekorrale. Veidi enam kui pool väärkohtlemise ohvritest räägib juhtunust kellelegi – enamasti räägitakse toimumust sõbrale või emale, vähesed usaldavad juhtumi rääkimisel nõustajat, arsti või lastekaitsetöötajat, veelgi harvem politseid.¹¹ Väga paljud lapsed aga õiguskaitseseorganiteni ja vajaliku abi saamiseni ei jõua.

Suure murekohana joonistub välja ka see, et kompleksprobleemidega ja traumakogemusega lastele puuduvad vajaduspõhised sekkumised ja teraapiad. Lisaks ei ole laste ja pere abistamine terviklik, st tööd tehakse peamiselt lapsega, kuid lapse abivajaduse vähendamiseks on oluline toetada ka peret. Probleemiks on ka tõendus põhise lapse riskide ja vajaduste hindamise vahendi puudumine, teenuste saamise järjekorrad (nt MDFT ja KLAT) ning kinnise lasteasutuse teenuse ebapiisav kättesaadavus konkreetsetele sihtrühmadele (nt põhihariduse omandanud noored). Lisaks puuduvad teadmised ja kompetents teatud sihtrühmaga töötamiseks (nt seksuaalhälbilise käitumisega ja psühhopaatilise käitumisega noored). Kinniste asutuste kvaliteedi parandamise kõrval vajab väljaarendamist ka nn avatud asutuste võrgustik ja kompleksprobleemidega lastele vajalik rehabilitatsioon.

Süvenev probleem on lapse elukoha, suhtluskorra ja ülalpidamisega seotud vanemate vaidlused. Kohtustatistika ja SKA lastekaitse osakonna poole tehtud pöördumised näitavad, et vanemad ei suuda sageli kooselu või abielu lõppedes lapse edasist kasvukeskkonda ja heaolu puudutavates küsimustes kokku leppida ning vajavad selles ametnike sekkumist.

Abivajaduse õigeaegne märkamine ja vajaduse korral asjakohase toe pakkumine on väga oluline kõigi erivajadusega, sh puudega laste puhul. 2021. aastal Vabariigi Valitsusele esitatud ettepanekud erivajadusega laste tugisüsteemide korrastamiseks, selle tarbeks algatatud teenusdisaini protsess ja intervjuud erivajadusega laste vanemate ja valdkonna spetsialistidega ning kohtumised huvikaitseorganisatsioonidega näitasid, et tänases erivajadustega laste tugisüsteemis on abi saamine lapse ja vanema jaoks enamasti keeruline ja aeganõudev. Segadust tekitab eri valdkondade ja asutuste vahel killustunud abivajaduse hindamine ja abi osutamine. Osapoolte rollid on ebaselged ning puudub terviklik ülevaade perele vajalikust toest. Eestis on piirkondi, kus on puudu vajalikest tugispetsialistidest (sotsiaaltöötaja, psühholoog, eripedagoog, logopeed) ning samas on spetsialistide tegevused hindamisel sageli dubleerivad, mis omakorda vähendab ressursi, mida kasutada teenuste osutamiseks. Lisaks sellele pole olemasolevate teenuste mahud alati piisavad, need on killustunud eri valdkondade vahel ning puudu on ennetavatest ja kompleksprobleemidega lastele vajalikest teenustest. Mitmed riigi ja kohaliku omavalituse teenused on seotud puude raskusastmega, mis vähendab võimalusi ennetavaks ja kiireks abi pakkumiseks. Vaja on jõuda olukorrani, kus teenuste saamine lähtub hinnatud abivajadusest, mitte puude raskusastme olemasolust. Seetõttu vajab praegune tugisüsteem lihtsustamist, et pere jõuaks kiire abini ning vabastada spetsialistide ressursi reaalseks teenuste osutamiseks. Lisaks tuleb saavutada tervikpilt laste vajadustest, mis võimaldaks pakkuda sama raha eest rohkem tuge seal, kus laps seda vajab. Täiendavalt pöörame tähelepanu laste abivajaduse varajasse märkamisse nii imiku- kui väikelapseas, et õigeaegselt märgata arengu mahajäämist ning ennetada abivajaduse süvenemist.

¹¹ Tartu Ülikool. Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise uuring, 2015. Internetis kättesaadav: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/raport.pdf>

Olulisemad töös olevad tegevused

- Erivajadusega laste tugisüsteemide korrastamiseks ja probleemide lahendamiseks esitati 2021. aasta aprillis Valitsusele memorandum ja ettepanekud, mis on seotud Valitsuse tegevusprogrammi aluspõhimõtetega 2.21 ja 5.15. Olulisemad tegevused murekohtade lahendamiseks perioodil 2021-2024 on kohaliku omavalitsuse kui esmase kontaktpunkti ja juhtumikorraldusliku rolli selgem määratlemine ning seda toetava andmevahetuse algatamine. Sel eesmärgil on välja töötatud esmased õiguslikud muudatused, mis võimaldavad kohalikel omavalitsustel saada andmeid laste kohta, kellele on taotletud puude raskusastet, et KOVil tekiks õigus potentsiaalselt abivajavaid peresid proaktiivselt abistada, ennetades seeläbi abivajaduse süvenemist. Valitsus kiitis heaks ettepaneku konsolideerida koolivälise nõustamismeeskonna, rehabilitatsioonimeeskonna ja sotsiaalkindlustusameti abivajaduse hindamisi ja otsuseid puudutavad funktsioonid, et vabastada spetsialistide ressursi reaalseks teenuste osutamiseks. Seejuures tuleb uuendada lastekaitse tööprotsesse ning tööriistakasti ning rakendada ühe plaani põhimõtet, kus lapsele ja perele tekib üks tegevuskava, mis hõlmab kõiki vajalikke tugimeetmeid ja võimaldab hinnata sekkumiste terviklikku mõju. Sotsiaal- ja haridusvaldkonna tugispetsialistide ning KOV ja riigi rollide ja teenuste selgem piiritlemine, teenusstandardite, kvaliteedijuhiste jm tugimeetmete väljatöötamine. Teenuste saamise õiguse lahti sidumine puude raskusastme olemasolust, toetusfondi rahastamise loogikate ülevaatamine ning uue lastekaitsealase järelevalvemudeli väljatöötamine ja rakendamine. Ka selles osas on esmased õiguslikud muudatused valminud ning riik võimaldab alates 2023. aastast KOVidel riigieelarvest eraldatavat toetust kasutada senise raske ja sügava puudega laste sihtrühma asemel kõigi suure hooldus- ja abivajadusega laste abistamiseks. Lisaks võimaldatakse KOVidel kasutada toetust seniste sotsiaalteenuste (lapsehoid, tugiisik, sotsiaaltransport) asemel sellise toe osutamiseks, mis toetavad abivajava lapse toimetulekut, ennetavad abivajaduse süvenemist ja aitavad vähendada perekonna hoolduskoormust. Uue perioodi struktuurvahendite raames on kavas luua suure hooldusvajadusega lastele kombineeritud hoiu- ja õendusteenus, mille abil leevendada vanemate kõrget hoolduskoormust, tagades samal ajal lapsele vajaliku toe. Samuti on kavas erivajadustega ja komplekssete muredega lastele välja töötada uued rehabilitatsiooniprogrammid, mis oleksid senisest paremini sihitatud ja tulemuslikumad. Alates 2021. aastast muutus ESF vahenditest raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste (tugiisiku teenus, lapsehoiuteenus ja toetava teenusena transporditeenus) korraldamine ainult kohaliku omavalitsuse ülesanne. Selleks, et teenuste osutamiseks oleks piisavalt rahalisi vahendeid ja KOVide võimekus paraneks, jätkab SKA aastatel 2021–2022 ESF vahenditest omavalitsuste toetamist.
- 2017. aastal käivitati laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ning väärkoheldud laste paremaks tuvastamiseks ja abistamiseks lastemajateenus, mis tugineb Sotsiaalkindlustusameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi ja Riigiprokuratuuri koostööle. 2020. aastal avati lisaks Tallinna ja Tartu lastemajadele kolmas lastemaja Jõhvis. Valitsuse tegevusprogrammis on seatud eesmärk laiendada teenust 2022. aastaks ka Lääne-Eestisse, mis tagaks nelja Eesti regiooni kaetuse. Samal ajal jätkub lastemaja mudeli edasiarendamine ja ühtse praktika kujundamine asutustevahelises koostöös. 2021. aastal töötatakse välja ja esitatakse koos uue ohvriabi seaduse eelnõuga ettepanekud lastekaitse seaduse muutmiseks, et täpsemalt reguleerida lastemajade tegevus ja laiemalt Sotsiaalkindlustusameti ülesanded väärkoheldud laste abistamisel.
- 2020. aastal koostatud lastekaitse valdkonna analüüsi raames tehti ettepanekud, mis puudutasid lapse abivajaduse ühtlustatavat hindamist ja valdkondadeülese juhtumikorralduse läbiviimist, lastekaitsevaldkonna juhtimis- ja korraldussüsteemi tõhustamist ja lastekaitsetöötajate toetamist. Täiendavalt viidi läbi analüüs ja tehti ettepanekud lastekaitsealase järelevalve süsteemi arendamiseks, et tagada lastekaitsetöö ja lastele

suunatud sotsiaalteenuste hea kvaliteet. Ettepanekute tulemusena on 2021. aastal alustatud lastekaitseseaduse VTK väljatöötamisega, mille raames täpsustatakse riigi ja kohaliku omavalitsuse ülesandeid lapse abistamisel, reguleeritakse selgemalt ja ühtsemalt abivajava lapse juhtumikorralduse protsess, luuakse paremad õiguslikud alused abivajavat last puudutavaks infovahetuseks ning täiendatakse lastekaitsetöö ja lastele suunatud sotsiaalteenuste kvaliteedi tagamise ja järelevalve korraldust. Ettepanekud on ka sisendiks uue struktuurvahendite perioodi tegevustele, mille raames on kavas uuendada lastekaitsetöötajate baas- ja täiendõppesüsteemi, luua võimalused lisateadmiste ja oskuste saamiseks tööks spetsiifiliste ja komplekssete vajadustega lastega ning arendada välja lastekaitsetöötajate tööriistapakett koos vajalike IT-lahendustega.

- Traumakogemusega ja kompleksprobleemidega lastele on oluline välja töötada sekkumised, mis lapse vajadusele. Eesmärk on pakkuda teenuseid, kus oleks integreeritud ravi, rehabilitatsioon, haridus ja vajaduse korral ka mõjutusvahend. Laste sihtrühm on väga erinev (õigusrikkumisi toime pannud noored, psüühikahäirega noored, ennat kahjustava käitumisega noored jne), mistõttu on ka nende vajadused erinevad. Kõik lapsed ei vaja kinnise lasteasutuse teenust, mistõttu tuleb arendada nii ennetavaid sekkumisi neile lastele, kelle probleemid ei ole veel nii tugevalt eskaleerunud, et neid tuleks kinnisesse asutusse paigutada, kui ka selliseid statsionaarseid teenuseid, kus ukсед jäävad avatuks (nn ravikodu teenus). Lisaks on oluline panna rõhku jätkutoele, et toetada lapsi ka pärast teenuse lõppemist. Jätkutoe eesmärk on pakkuda sujuvat üleminekut teenuse lõppemisel ning ennetada varasemate probleemide kordumist. 2022. aasta septembriks töötatakse välja suure abivajadusega lastele suunatud statsionaarse rehabilitatsiooniteenuse ja jätkutoe korraldusmudel (VVTP p 2.20). Lisaks on uue struktuurvahendite perioodi raames planeeritud erinevaid tegevusi kompleksprobleemidega ja traumakogemusega laste abistamiseks, sh kinnise lasteasutuse teenuse ja sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse arendamine, erinevate riskikäitumist ennetavate sotsiaalprogrammide arendamine ja rakendamine ja jätkutoe süsteemi arendamine.
- Asendus- ja järelhoolduse valdkonnas jätkatakse perepõhist asendushooldust soodustavate ning teenuse kvaliteedi arendamisse panustavate tegevustega – arendatakse nii valdkonna koolitusi kui tugimeetmeid, samuti perepõhist teenust ajutises kriisiolukorras olevatele ning käitumisprobleemidega lastele. Sotsiaalkindlustusameti ja kohalike omavalitsuste koostöös jätkatakse hooldusperede baasi kasvatamist jms. Samuti valmistatakse ESF-st väljumiseks, sh toetatakse nt kohalikke omavalitsusi, kes alates 2022. aastast korraldavad tugiisikuteenuse osutamist asendushoolduselt lahkuvatele noortele. 2021. aasta aprillis jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, mis parandasid perevanemate sotsiaalseid garantiisid ning võimaldavad järelhooldust vajavate noorte paindlikumat toetamist. 2021-2022. aastal analüüsitakse 2018. aastal jõustunud asendus- ja järelhoolduse korraldamise ja rahastamise muudatusi ning asendushoolduselt elluastuvate noorte toimetulekut ja vajadusi. 2022. aasta aprillis esitatakse analüüs ja ettepanekud asendus- ja järelhoolduse vahendite toetusfondist KOV-i tulubaasi andmise kohta (VVTP p 2.18) ning väljatöötamiskavatsus perepõhise asendushoolduse soodustamiseks (VVTP p 2.20). 2021-2022. aastal viiakse läbi pilootprojekt eestkosteperede osas Pärnu Maakohtu piirkonnas, et parandada ja ühtlustada asendushoolduse süsteemis eestkostjate ettevalmistust, hindamist, toetamist ja järelevalvet eestkosteperes kasvavate laste heaolu jälgimise osas. Peale pilootprojekti läbiviimist tehakse edasised ettepanekud valdkonna korrastamiseks.
- Aastal 2022 jõustuvad vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi muudatused, millega võimaldatakse vanemahüvitise maksmist peatada ja jätkata vastavalt vanema soovile ka ühe päeva kaupa kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, võimaldatakse vanematel viibida 60 päeva vältel üheaegselt vanemapuhkusel ja saada samal ajal ka vanemahüvitist, tehakse erisused

surnult sündinud laste, enneaegselt sündinud laste ning kolmikute ja enamate lastega mitmike vanematele, täiendatakse lapsepuhkuse ja lapsendaja puhkuse ja hüvitise tingimusi ning luuakse emapuhkus ja ema vanemahüvitis.

Meede 1.1. Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitstesüsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu

Meetme eesmärk: laste õiguste ja lastekaitstesüsteemi toimimine on tagatud.

Tegevus 1.1.1. Laste ja perede valdkonna arendamine

Tegevuse eesmärk: Kvaliteetne laste- ja perepoliitika väljatöötamine ja ellurakendamine, et aidata kaasa laste õiguste ja heaolu tagamisele, toetada perede sotsiaalmajanduslikku toimetulekut ning soodustada laste sünde.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Laste- ja perepoliitika arendamiseks kavandatud tegevused on ellu viidud <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	jah	jah	jah	jah	jah

54 Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine (SoM)

Teenuse sisuks on laste- ja perepoliitika väljatöötamine ja ellurakendamine, et aidata kaasa laste õiguste ja heaolu tagamisele, toetada perede sotsiaalmajanduslikku toimetulekut ning soodustada laste sünde. See hõlmab ministeeriumi ja valitsuse valdkonnapoliitiliste otsuste ning rakendamise ettevalmistamist ja EL-i otsustusprotsessis osalemist, strateegiadokumentide väljatöötamist ja elluviimise hindamist laste- ja perepoliitikat puudutavas, samuti huvigruppide teavitamist valdkonda puudutavatest algatustest ja otsustest ning nende kaasamist aruteludesse.

Laste ja perede toetamiseks:

- On välja töötatud lahendused pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmiseks.
- Hakatakse alates 2022. aasta 1. septembrist pakkuma riiklikku perelepitusteenust.
- Töötatakse välja sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuteenuste integreeritud mudel, korrastades seejuures nii kohaliku omavalitsuse kui riigi tasandi teenuste pakkumist.
- Töötatakse välja mitmekülgsete probleemidega lastele mõeldud kompleksteenust.
- Töötatakse välja lahendused seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise ohvriks langenud laste abistamise süsteemi arendamiseks ning lastekaitsekorralduse tõhustamiseks.
- Töötatakse välja ühe vanemaga peredele mõeldud toetuste paketi ühtsed põhimõtted ning muudetakse toitjakaotuspensioni regulatsiooni.
- Uuendatakse lastekaitstesüsteemi, et tagada abivajaduse kiirem märkamine ja tõhusam abi, sh lastekaitse korraldusmudeli väljatöötamine ja käivitamine, tööprotsesside digitaliseerimine ja andmevahetuse parandamine.
- Töötatakse välja abivajava lapse ja tema pere toetamiseks valdkondadeülene juhtumikorralduse terviklik protsess, mille käigus pööratakse rõhku ühtsetele tööprotsessidele, hindamisinstrumentide kasutamisele ja toimingute dokumenteerimisele.
- Täpsustatakse õigusaktides kohaliku omavalitsuse üksuste ja riigi ülesandeid lapse abistamisel.

Tegevus 1.1.2. Toimiv lastekaitseüsteem

Tegevuse eesmärk: Hästi toimiva lastekaitseüsteemi väljaarendamine, et ennetada laste väärkohtlemist ning tagada kiired ja tulemuslikud tugimeetmed abivajavatele lastele ja peredele.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Tervise Arengu Instituut ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Hädaohus ja väärkoheldud lastega seotud pöördumiste arv <i>Allikas: Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister</i>	569 (2020. a)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Perest eraldatud laste osakaal 0–17-aastastest lastest¹² <i>Allikas: Sotsiaalministeerium, Statistikaamet</i>	0,11% (2020. a)	langeb	langeb	langeb	langeb

133 Lastekaitsetöötajate pädevuse suurendamine (TAI)

Lastekaitseaduse (LasteKS) § 14 lõike 1 punkti 7 kohaselt on Sotsiaalministeeriumi ülesanne lastekaitsetöötajate täienduskoolituse korraldamine. Kooskõlas sama paragrahvi lõikega 3 on täienduskoolituste korraldamise ülesanne antud üle Tervise Arengu Instituudile, kes viib selleks läbi koolitusvajaduse analüüse.

213 Lastekaitsealase ennetus-, arendus- ja teavitustegevuse koordineerimine (SKA)

Teenuse eesmärk on tõsta lastekaitsealase ennetustöö kvaliteeti, mis sisaldab endas eeskätt laste ja noorte arengu, kaasatuse ja heaolu toetamist perekondades, haridusasutuses, kogukonnas ja ühiskonnas tervikuna. Ennetamine hõlmab last ohustavate olukordade ja sündmuste võimalikult varast märkamist ja neile reageerimist, sealhulgas lapse arengu- ja käitumisprobleemide, kasvukeskkonnas esinevate probleemide ja väärkohtlemise tuvastamist ning lapse heaolu ja arengut soodustavate kaitsetegurite suurendamist. Tulemuste saavutamiseks ennetuses on oluline, et erinevad osapooled (riigiasutused, omavalitsused, kolmas sektor ja teised ennetusega seotud organisatsioonid) järgiksid ennetustegevustes sarnaseid põhimõtteid nii kitsalt oma valdkonnas kui ka partneritega koostöös.

LasteKS § 15 lõike 1 kohaselt on Sotsiaalkindlustusameti ülesandeks valdkondadeülese lastekaitsealase koostöö ja ennetuse koordineerimine. Ning lg 2 p 1 alusel kohalike omavalitsuste nõustamine lapse heaolu toetavate arengukavade koostamisel, mida viiakse ellu strateegilise nõustamise kaudu ning mille abil tagatakse toimiv lastekaitseüsteem, mille tulemusena tõuseb laste ja perede elukvaliteet. Teenuse väljundiks on, et kohalike omavalitsuste arengukavad sisaldavad laste ja perede heaolu temaatikat ning koostatud on valdkonna analüüs ja tegevuskava, mis sisaldavad ennetustööd toetavaid tõendus- ja teaduspõhiseid tegevusi ning sekkumisi.

214 KOVi lastekaitsealase nõustamise teenus (SKA)

KOV-i lastekaitsealase nõustamisteenuse kaudu pakutakse KOV-idele terviklikku ja analüüsi- ja vajaduspõhist teenust, suurendades sellega kohalikul tasandil lastekaitse võimekust ja teenuste

¹² Mõõdik näitab 0–17-aastaste laste arvust aasta jooksul perest eraldatud laste osakaalu, võimaldades hinnata kohaliku tasandi lastekaitsetöö tõhusust, sh varast abivajaduse märkamist ja perest eraldamist ennetavate meetmete tõhusust (mida vähem lapsi tuleb peredest eraldada, seda tõhusamaks saab lugeda sellekohast lastekaitsetööd).

elluviimise edukust. Eesmärkide täitmiseks on oluline pakkuda KOVdele järjepidevat ja sihipärast nõustamist, mis hõlmab kõiki KOVi lastekaitsealase nõustamise teenuse osi.

LasteKS §15 lõikes 2 nimetatud Sotsiaalkindlustusameti ülesanded:

- rahvusvaheliste üksikjuhtumite vahendamine ning sellealane KOVde nõustamine;
- abistamine lastekaitse juhtumite lahendamisel ning lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel olemasolevate riiklike meetmete seast;
- LasteKS § 15 lõike 3 punktis 5 nimetatud töönõustamise korraldamine KOV lastekaitsetöötajatele;
- Sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) 130 lõike 3 punktis 5 nimetatud arvamuse andmine lapse vabadust piirava meetme sobivuse kohta.

Oluline osa lastekaitsealasest nõustamisest on ka lastekaitse juhtumikorralduse toetamine ja arendamine ning selleks vajalike tööprotsesside digitaliseerimine, mida toetatakse ESF2021+ raames.

215 Lastekaitse telefoniteenus (116111) (SKA)

Lastekaitse telefoniteenus hõlmavad endas kompleksteenusena lasteabitelefoni 116111, kadunud laste telefoni 116000 ja spetsialistide ööpäevaringset nõustamist ning teenusega seotud ennetus- ja teavitustegevust.

LasteKS § 27 lõike 2 kohaselt tuleb abivajavast lapsest viivitamata teavitada kohaliku omavalitsuse üksust või helistada lasteabitelefoni 116111. Sama seaduse § 15 lõike 3 punkti 6 kohaselt rakendab Sotsiaalkindlustusamet lapsi ja peresid toetava riikliku meetmena lasteabitelefoni pidamise. Varajase märkamise ja abipakkumise eesmärk on toetada ning abistada last ja perekonda, mis hoiab ära probleemide süvenemise ja kuhjumise, muutes nende lahendamise kokkuvõttes aja- ja ressursisäästlikumaks.

Lasteabitelefon on üle-eestiline ööpäevaringne tasuta telefoni ja interneti teel pakutav nõustamisteenus, kuhu saavad pöörduda nii lapsed kui täiskasvanud ning anda teada abivajavast lapsest. Pöördumise käigus jagatakse nõuandeid ja juhiseid, kuidas olukorras toimida ning kontakte erinevate teenuste ja abi saamise võimaluste kohta. Kui pöördumisest selgub, et lapse heaolu ja turvalisus on ohus, tehakse koostööd kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja, politsei, häirekeskuse ja teiste seotud organisatsioonide spetsialistidega. Lasteabitelefon on üks väheseid teenuseid Eestis, kuhu laps saab iseseisvalt pöörduda sõltumata vanemast, asukohast ja ajast.

Sotsiaalkindlustusamet rakendab lasteabitelefoni kaudu ka LasteKS § 15 lõike 3 punktis 3 kehtestatud meetmena spetsialistidele ööpäevaringset nõustamist abivajava või hädaohus oleva lapse abistamiseks töövälisel ajal, pakkudes lastekaitsealast nõustamist ja tuge. Lasteabitelefon korraldab hädaohus oleva lapse juhtumit seni, kuni kohaliku omavalitsuse üksuse esindaja ei ole kättesaadav, kuid on vajalik kiire lastekaitsetöötaja poolne sekkumine lapse abistamiseks, sh vajadusel lapse ajutiselt perest eraldamiseks. Otsuse alusel võib laps jääda perekonnast eraldatuks ning talle määratakse ajutine viibimiskoht, vajaduse korral täpsustatakse suhtluskorda kuni asjaolude äralangemiseni või kuni 72 tunniks alates lapse perekonnast eraldamisest.

Ennetus- ja teavitustegevuse eesmärk on suurendada elanikkonna hulgas varajase märkamise ning reageerimise osakaalu, teadlikkust lasteabitelefoni teenusest, aga ka lastega seotud teemadest üldisemalt. Lasteabitelefoni pöördumiste arv on viimastel aastatel olnud kasvutrendis ning üheks teenuse osutamise seotud eesmärgiks on pöördumiste arvu jätkuv kasv, tagamaks ööpäevaringse nõustamise lastega seotud küsimustes ning toe ja sekkumise abi vajavatele lastele ja peredele.

216 Saatjata alaealise välismaalase, inimkaubanduse või seksuaalkuriteo lapsohvri vastuvõtu, majutamise ja heaolu korraldamise teenus (SKA)

Saatjata alaealiseks välismaalaseks loetakse välismaalase rahvusvahelise kaitse andmise seaduse § 2 lg 1 ja § 6 lg 1 tähenduses alla 18-aastast mitte Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi või Šveitsi Konföderatsiooni kodanikku või alla 18-aastast kodakondsuseta isikut, kes saabub või on saanud Eestisse ilma vanema, eestkostja või muu vastutava täisealise isikuta või kes jääb Eestis viibides ilma vanemast, eestkostjast või muust vastutavast täisealisest isikust.

Teenuse sisuks on saatjata alaealisele välismaalasele asendushooldusteenuse osutamine vastavalt väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadusele ja sotsiaalhoolekande seadusele (majutus, toitlustus, tervishoiuteenused, materiaalne abi, psühholoogiline abi, tõlketeenus, muud füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks taastumiseks vajalikud teenused).

217 Lastemajateenus seksuaalselt väärkoheldud lastele (SKA)

2017. aasta jaanuaris käivitus Eestis lastemajateenus, mille raames seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega lapsed saavad ühest kohast ja integreerituna abi ning sotsiaal- ja õiguskaitset. Lastemajateenus on Põhjamaade lastemaja mudeli (Barnahus) ja Barnahusi kvaliteedinõuete alusel loodud riiklik teenus seksuaalselt väärkoheldud ja selle kahtlusega lastele, kus ohvriks langenud lapsed saavad lapsesõbralikku, integreeritud tuge ning kus lapse heaolu nimel töötavad ühise multidistsiplineeritud meeskonnana lastekaitsetöötaja, psühholoog, politseiametnik, kohtuarst ja teised lastega töötavad spetsialistid. Lastemaja mudeli mõte on pakkuda lastele koordineeritud ja tõhusat abi ühe katuse all ning hoida ära lapse taasohvristumist kriminaalmenetluse käigus.

Meede 1.2. Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele

***Meetme eesmärk:** puudega laste vanemate hoolduskoormus väheneb ja võimalused tööturul osaleda paranevad. Asendushoolduse kvaliteet on paranenud ning laste ja teenuseosutajate heaolu ja toimetulek on tagatud.*

Tegevus 1.2.1. Vanemlike oskuste arendamine

***Tegevuse eesmärk:** Laste kasvatamisel nõu ja abi vajavatele lapsevanematele vanemlike oskuste arendamiseks suunatud teenuste kättesaadavuse tagamine ja pakkumise korraldamine.*

Oodatav tulemus

Lapsevanemad, kes vajavad laste kasvatamisel nõu ja abi, saavad õigel ajal vajalikku tuge vanemluskoolituste või muude vanemlust toetavate teenuste näol. Lahku läinud vanematel on lapse elukorraldust puudutavates küsimustes võimalik kokkuleppele jõuda perelepitaja abiga.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Tervise Arengu Instituut ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Lapsevanemad, kes tunnevad, et vajaksid nõu ja abi, ent ei tea, kuhu või kelle poole pöörduda või ei söanda kellegi poole pöörduda <i>Allikas: Laste õiguste ja vanemluse uuring, Praxis</i>	53% (2018. a)	langeb	langeb	langeb	langeb

Laste kehalise karistamise aktsepteerimine vanemate poolt Allikas: Laste õiguste ja vanemluse uuring, Praxis	42% (2018. a)	langeb	langeb	langeb	langeb
---	------------------	--------	--------	--------	--------

134 Vanemlike oskuste arendamine (TAI)

Lapsevanematele pakutakse tõendus põhise vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ koolitusi, mis hõlmavad 2–8-aastaste laste vanematele suunatud põhiprogrammi (*Parent Basic Preschool*) ja 4–12-aastaste laste vanematele suunatud jätkuprogrammi (*Advanced Parent*). Vanemlusprogramm kohandati Eesti oludele Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ projekti raames. Selle eesmärk on arendada vanemate vanemlike oskusi, et ennetada ja vähendada laste väärkohtlemist ja vaimse tervise probleeme. Programmi pakutakse nii eesti kui vene keeles. TAI toetab kohalikke omavalitsusi koolituste läbiviimise kulude katmisel. Lisaks kaetakse grupijuhtide väljaõppe ja programmi arendaja poolt ette nähtud supervisioonide korraldamise, materjalide trükkimise, andmete kogumise ja analüüsi tegemise kulud ning TAI poolt programmi haldamise ja kvaliteedi kontrollimisega seotud tööjõukulud.

2021. aasta sügiseks on vanemlusprogrammi rakendanud 68 kohalikku omavalitsust, kellest enamik rakendab programmi vähemalt üks kord aastas. Huvi programmi koolituste vastu on iga aastaga kasvanud nii kohalike omavalitsuste kui sihtrühma lapsevanemate seas. Programmi viivad läbi 96 grupijuhti, kes on läbinud vanemlusprogrammi väljaõppe. Nendest viis grupijuhti on tunnustatud grupijuhi sertifikaadiga ja neist neli on läbinud *peer-coach*'i väljaõppe, mis võimaldab neil pakkuda supervisiooni alustavatele ja väiksema kogemusega grupijuhtidele. Alates 2022. aastast on plaanis *peer-coach*ide väljaõppe läbida veel 2-3 grupijuhil. Lisaks on ajavahemikus 2022-2025 üks grupijuht läbimas ka programmi mentori väljaõpet, et oleks võimalik seejärel uute grupijuhtide väljaõppeid ja supervisioone korraldada Eestis kohaliku mentori poolt.

Sihtrühma laiemaks teavitamiseks vanemahariduse olulisusest on ajavahemikus 2016–2020 korraldatud kolm positiivse vanemluse teematist sotsiaalkampaaniat. Teavitustöö vanemaharidusest ja positiivset vanemlust järgivatest kasvatusmeetoditest on jätkuv protsess, et suurendada lapsevanemate teadlikkust lapsevanema rollist laste arengu toetamisel ja oskusi positiivse vanemluse kasvatusmeetodite kasutamisel.

Olulisemad tegevuseesmärgid programmiperioodiks on: jätkata ja ühtlustada „Imelised aastad“ programmi rakendamist kohalikes omavalitsustes üle Eesti fookusega regulaarsusel ja jätkusuutlikkusel (koostöös Sotsiaalkindlustusametiga); jätkata teavitustööd, et vanemlusprogramm oleks regulaarselt kättesaadav lapsevanematele kõikjal üle Eesti ja lapsevanemad oleksid motiveeritud oma vanemlike oskusi arendama; jätkata koostöös laste ja noorte vaimse tervise keskustega vanemlusprogrammi pakkumist keskustes ravil olevate laste vanematele; alustada ja laiendada „Imelised aastad“ jätkuprogrammi läbiviimist kohalikes omavalitsustes; teostada alusanalüüs sobiva teenuse/programmi valikuks 0-2-aastaste laste vanematele, töötada välja ja piloteerida vanemahariduse täiendkoolituse kava lastega ja/või peredega töötavatele spetsialistidele (nt lastekaitse- ja noorsootöö spetsialistid, õpetajad, tervisedendajad) rakendamiseks kõrgkoolides ja täiendkoolituse programmides.

291 Perelepituse süsteemi arendamine (SKA)

Perelepitusseadus, millega reguleeritakse riikliku perelepitusteenuse ja lepitusmenetluse korraldamise alused, on planeeritud jõustuma 1. septembril 2022. aastal. Laste heaolu tagamiseks on oluline, et vanemate lahkuminek korral oleks lapsevanematel võimalik lapse elukorraldusega seotud küsimustes sõlmida kokkuleppeid nii kohtuväliselt kui ka varajases faasis kohtumenetluses. Perelepitusseaduse eesmärk on luua riiklik perelepitusteenus, mis võimaldaks vanematel selliseid kokkuleppeid sõlmida. Perelepitus aitab lapsevanematel teha parimad võimalikud kokkulepped nende laste arengulistest vajadustest lähtuvalt. Lisaks aitab perelepitus

lastel vanemate lahkuminekuga kergemini toimine tulla. Perelepitus toimub kõigile osapooltele emotsionaalselt ja füüsiliselt turvalises keskkonnas.

Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide programmi raames viiakse läbi toetavaid tegevusi riikliku perelepitusteenuse rakendamiseks. 2021. aastal alustati perelepitajate koolitamisega. 2021. aasta septembrist alustas pilootprojekt, mille raames pakutakse peredele tasuta perelepitusteenust 15 kohalikus omavalitsuses. Olulisemad tegevuseesmärgid 2022.aastaks on perelepituskoolituste täiendusmoodulite väljatöötamine ja rakendamine, lähisuhtevägivalla ohvritest teenusevajajatele lisateenuse kujundamine, teise ja kolmanda koolitusgrupi elluviimine ning perelepitusseaduse rakendamisel teenuse täiemahuline käivitamine

Tegevus 1.2.2. Riskikäitumisega noorte toetamine

Tegevuse eesmärk: Suure abivajadusega ning õigusrikkumisi toime pannud lastele teenuste kättesaadavuse tagamine ja pakkumise korraldamine.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtaase	Sihttaase 2022	Sihttaase 2023	Sihttaase 2024	Sihttaase 2025
14–17-aastaste kuriteos kahtlustatavate suhtarv 10 000 samaealise inimese kohta <i>Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet, Statistikaamet</i>	126 (2019. a)	väheneb	Väheneb	väheneb	väheneb

223 Kinnise lasteasutuse teenus (SKA)

Kinnine lasteasutus pakub ajutist ööpäevaringset tuge ja turvalisust noortele, kelle käitumine seab tugevalt ohtu nende enda või teiste elu, arengu ja/või tervise ning seetõttu on vajadus piirata nende vabadust. Kuivõrd KLAT-i raames piiratakse lapse liikumisvabadust, on tegu ühe intensiivsema ja vabadust piiravama abinõuga, mille osas saab otsuse teha ainult kohus.

Järgnevatel aastatel on plaanis rakendada ühtne riskide ja vajaduste hindamise süsteem riskikäitumisega lastele ja noortele, töötada välja suure abivajadusega lastele suunatud statsionaarse rehabilitatsiooniteenuse ja jätkutoe korraldusmudel.

224 Taastava õiguse teenus lastele ja noortele (SKA)

Taastaval õigusel põhinevad sekkumised on kättesaadavad konfliktidesse ja õigusrikkumistesse sattunud lastele ja noortele ning traumeerivatest sündmustest puudutatud kogukondadele. Taastava õiguse protsessis osalenute hinnangul on kogetu nende jaoks turvaline, õiglane ja positiivseid muutusi toov. Taastava õiguse rakendamine suurendab kannatanute heaolu ja vähendab vajadust karistava õiguse kasutamiseks. Laste ja noortega töötavad spetsialistid on teadlikud taastava õiguse teenustest ning kasutavad taastava õiguse põhimõtteid oma töös.

Ohvriabi on taastava õiguse kompetentsikeskus, mis vastutab vabatahtlike ja teiste taastava õiguse rakendavate spetsialistide väljaõppe eest ja toetab teenuste kvaliteedi tagamist.

232 Mitmedimensiooniline pereteraapia (MDFT) (SKA)

Mitmedimensioonilise pereteraapia (MDFT- Multidimensional Family Therapy) on tõenduspõhine perekeskne programm tõsise riskikäitumise ja mitmekülgse abivajadusega noortele ja nende peredele. Teenust pakutakse aastas kuni 250 lapsele. Tegemist on mitmetasandilise intensiivse sekkumisega, teraapias tegeletakse lisaks lapsele ka vanemate ja pereväliste osapooltega, kes lapsega tihedalt kokku puutuvad (nt kool, sõbrad). MDFT programm on mõeldud 11-18 (k.a)

aastastele noortele, kelle puhul esineb õigusrikkumisi, sõltuvusainete kuritarvitamist, hälbivat käitumist, koolikohustuse mittetäitmist, pereprobleeme. MDFT programmi pakuvad noortele ja nende peredele Sotsiaalkindlustusameti terapeutid.. Teraapias tegeletakse korraga nelja dimensiooniga: laps/nooruk, vanem, pere ja pereväline dimensioon (nt kool, sõbrad). Teraapia on pikaajaline, ühe perega tegeletakse keskmiselt 4-6 kuud, kohtumised toimuvad iganädalaselt perele sobivas kohas (sh kodus).

Tegevus 1.2.3. Puudega laste toetamine

Tegevuse eesmärk: Suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega lastele kvaliteetsete tugiteenuste kättesaadavuse tagamine.

Oodatav tulemus

Tagatud on suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste kättesaadavus. Teenuste kättesaadavuse paranemine ja ühtse tugisüsteemi loomine vähendab puudega laste vanemate hoolduskoormust ning tagab paremad võimalused osaleda tööturul.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium ja Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
<p>Nende puudega laste vanemate või peamiste hooldajate osakaal, kes ütlevad, et pole saanud kasutada üldse või piisavalt sotsiaalteenust või sotsiaalteenuseid, kuid vajaksid neid oma puudega lapse jaoks või vajaksid enam¹³</p> <p><i>Allikas: Puuetega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring</i></p>	30% (2017. a)	langeb	langeb	langeb	langeb
<p>Nende lapsevanemate osakaal, kes 6 kuud pärast lapsehoiu ja/või puudega laste tugiteenuse saamise algust on tööturul</p> <p><i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i></p>	74,65% (2018. a)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb

55 Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühitamise soodustamine (SoM)

Puudega laste tugiteenuste pakkumine võimaldab lapsevanematel suunduda tööturule või seal osaleda. Puudega laste tugiteenuste pakkumist ja arendamist koordineerib Sotsiaalministeerium, puudega laste tugiteenuste pakkumist suunab Sotsiaalkindlustusamet. Toetuse andmise tingimuste (TAT) perioodi lõpus plaanitakse tugiteenuste mõju ja tulemuslikkuse väljaselgitamiseks teha puudega laste tugisüsteemi kohta järelanalüüs. Töötavate lapsevanemate töö ja pereelu ühitamist soodustab ka tööandjate kaasamine peresõbraliku tööandja märgise programmi. Peresõbraliku tööandja märgist omav tööandja on tunnustatud kui tööandja, kes on edukalt oma organisatsioonikultuuri juurutanud töötaja- ja peresõbralikke meetodeid. Märgise saanud tööandja annab töötajale kindluse, et selles organisatsioonis väärtustatakse töötajat ning

¹³ Möödik näitab nende puudega laste vanemate (peamiste hooldajate) osakaalu, kelle hinnangul on nad viimase aasta jooksul vajanud teatud sotsiaalteenuseid oma puudega lapse jaoks, kuid pole neid saanud üldse või piisaval määral. Indikaator näitab seega katmata vajadust sotsiaalteenuste osas puudega lastele ja nende peredele.

hinnatakse tema vajadusi hoida tasakaalu töö ja pereelu vahel. Teenust rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ vahenditest.

218 Puudega laste tugiteenuste arendamise ja pakkumise teenus (SKA)

ESF 2014-2020 TAT raames tegeletakse suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) pakkumise arendamisega, võimaldades seeläbi vähendada vanemate hoolduskoormust ja takistusi tööhöives osalemiseks. Sotsiaalkindlustusamet koordineerib tugiteenuste üle-Eestilist pakkumist ja töötab ühtse teenusesüsteemi väljaarendamiseks, et teenuste kättesaadavust pakkuda ja parandada. Sotsiaalkindlustusameti regionaalsed koordinaatorid tegelevad kohaliku omavalitsuse ja lapsevanemate nõustamise, info jagamise ja võrgustikutööga.

ESFi TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“ raames tegeletakse suure hooldusvajadusega raske ja sügava puudega 0–17-aastastele lastele tugiteenuste (lapsehoid, tugiisik, transport) pakkumise arendamisega, võimaldades seeläbi vähendada vanemate hoolduskoormust ja takistusi tööhöives osaleda. Alates 2021. aastast mindi üle kohalike omavalitsuste rolli suurendavale tugiteenuste korraldamise süsteemile. Sotsiaalteenuste osutamine on kohaliku omavalitsuse kohustus. Kohalike omavalitsuste võimekus tagada teenuseid vajalikus mahus on aga piirkonniti erinev. Rahastuse suurendamisele lisaks nõustab ja jõustab SKA kohalikke omavalitsusi, et puudega lapsed saaksid kõik vajalikud teenused elukohajärgselt ning neid ei peaks taotlema korraga mitmest asutusest. SKA jääb teenuste osutamist koordineerima, kuid SKA koordinaatorid ei hinda ise laste abi- ja teenusevajadust ega otsusta, mis teenuseid peaks laps saama, vaid seda teevad ainult KOVide spetsialistid. Vajaduse korral osalevad koordinaatorid võrgustiku kohtumistel või aitavad neid korraldada.

219 Erivajadustega laste rehabilitatsiooniteenus (SKA)

Lastele suunatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärk on toetada laste eakohast arengut ja toimetulekut, soodustada haridusasutuses õppimist ning suhtlemist oma eakaaslastega. Abivajava lapse puhul on eesmärgiks ka ennetada riski- ja rikkumiskäitumise kujunemist ja süvenemist. Praegu ei ole kahjuks võimalik pakkuda sihtrühmale igas maakonnas kõiki vajalikke rehabilitatsiooniteenuseid, kuna puuduvad vajalikud ressursid. Sotsiaalhoolekande seaduse § 59 lõige 1 näeb ette, et teenust on õigus saada lapsel, kellel on puue puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 2 tähenduses, ning alla 18-aastaselt lapsel, kelle KOV on tunnistanud abivajavaks lapseks lastekaitse seaduse tähenduses ja kellel on tuvastatud sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse vajadus (abivajavaks tunnistatud lapsel ei pea olema tuvastatud puuet). 2020. aastal suunati rehabilitatsiooniteenust saama kokku 3385 puudega või puuet taotlevat 0–15-aastast ja KOV- poolt abivajavaks lapseks tunnistatud alla 18-aastasi lapsi 245. Riik võimaldab kuni 16-aastastele puudega lastele ja suure abivajadusega kuni 18-aastastele lastele kalendriaastas kuni 2580 euro ulatuses sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust. Samuti pakutakse teenuse raames raske ja sügava puudega lastele sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust ning viiakse ellu nende hooldajatega seotud tegevusi. Teenuseid osutatakse nii individuaalselt kui grupis (v.a arsti teenus, mida osutatakse ainult individuaalselt). Teenust rahastatakse osaliselt ESFi TAT „Sotsiaalse rehabilitatsiooni pakkumine töövõimereformi sihtrühmale ning raske ja sügava puudega 0–15-aastastele lastele“ vahenditest. TAT raames osutatakse sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust lastele, kellel esineb raske nägemispuue, psüühikahäire (v.a vaimupuue), vaimupuue, sügav kuulmispuue, liikumispuue, liitpuue või mõni muu puue.

220 Erivajadustega laste abivahenditeenus (SKA)

Teenuse sisu on toetada erivajadusega lastele abivahendi soetamist ja kaugtõlketeenuse osutamist kuulmispuudega lastele.

Abivahend on toode või vahend, mille abil on võimalik ennetada tekkinud või kaasasündinud kahjustuse või puude süvenemist, kompenseerida kahjustusest või puudest tingitud funktsioonihäiret, parandada või säilitada lapse füüsilist ja sotsiaalset iseseisvust ning tegevus- ja töövõimet. Abivahendeid võimaldatakse vastavalt sotsiaalkaitseministri määrusega kehtestatud abivahendite loetelule. Samuti võimaldatakse teenuse raames taotleda erimenetluse korras abivahendeid, mis eelnimetatud määruse loetellu ei kuulu või ületavad loetelus kehtestatud tingimusi. Abivahendite teenust korraldab (sh lastele) Sotsiaalkindlustusamet.

Kaugtõlketeenus on kuni 2022 aasta lõpuni rahastatud täies mahus ESF vahenditest. Kaugtõlketeenusega tagatakse 7-15 aastastele lastele võrdsemad võimalused igapäevaelus osalemiseks ning laste teenuse kasutamine (ja seeläbi iseseisvuse arenemine) aitab lapsevanematel tööelus aktiivsemana püsida. Lisaks teenuse osutamisele tegeleb Sotsiaalkindlustusamet ka teenuse arendamise (teenuse tagamine ja uue teenuse platvormi välja töötamine) ja kvaliteedi parendamisega (koolitused tõlkidele ja infotunnid sihtrühmale)

Tegevusega 1.2.3 „Puudega laste toetamine“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Eesmärki toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarvest vahendeid raske ja sügava puudega laste lapsehoiuteenuseks.

Raske ja sügava puudega laste tugiteenuseid korraldavad sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt kohalikud omavalitsused, kes saavad selle ülesande täitmiseks riigieelarvest toetust. Riik eraldab kohalikele omavalitsustele toetusfondi kaudu raske ja sügava puudega laste tugiteenusteks igal aastal 2 650 000 eurot. Kohaliku omavalitsuse üksus saab toetust kasutada raske ja sügava puudega laste lapsehoiu-, tugiisiku-, sotsiaaltranspordi- või muudeks sotsiaalteenusteks, mis aitavad vähendada raske ja sügava puudega lapse perekonna hoolduskoormust või puudest tulenevat lisavajadust.

Lisaks toetusfondi vahenditele on kohalikel omavalitsustel raske ja sügava puudega laste tugiteenuste (tugiisiku teenus, lapsehoiuteenus ja toetava teenusena transporditeenus) tagamiseks kasutada ka ESF vahendid (TAT „Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine“). ESF vahenditest on kohalikele omavalitsustele eraldatud aastateks 2021–2022 toetust kogumahus 13 600 000 eurot.

Tegevus 1.2.4. Asendushooldus ja perepõhine asendushooldus

Tegevuse eesmärk: Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja perepõhise asendushoolduse edendamise.

Oodatav tulemus

Asendushoolduse pakkujad on asjakohaselt ette valmistatud ja toetatud, et pakkuda vanemlikust hoolest ilma jäänud lastele nende vajadustele vastavat kvaliteetset hooldust eelkõige perepõhistel asendushoolduse vormidel. Elluastuvad noored on ette valmistatud ja toetatud iseseisvasse ellu astumisel.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet ja Tervise Arengu Instituut.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Mitteinstitutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste osakaal kõigist asendushooldusele paigutatud lastest ¹⁴ <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	65% (2020. a)	68%	69%	70%	70%

56 Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine (SoM)

Teenuse raames suunab ja koordineerib Sotsiaalministeerium asendushoolduse tugiteenuste ja -koolituste pakkumist, võttes arvesse asendushoolduses toimuvaid muudatusi. Tegevuste tulemuslikkuse väljaselgitamiseks ning tegevuste jätkamise planeerimiseks peale TAT lõppu tehakse tegevuste lõpphindamised. Asendushooldusteenuseid arendatakse ja osutatakse ESFi TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ vahenditest.

295 Asendushoolduse korraldamise ja arendamise teenus (SKA)

Lastekaitse korraldamise rakenduslikud ülesanded on LasteKS §-ga 15 antud Sotsiaalkindlustusametile. LasteKS § 15 lõike 3 kohaselt on Sotsiaalkindlustusameti ülesanneteks: riigisisese ja rahvusvahelise lapsendamise korraldamine ning rahvusvahelise lapsendamise komisjoni teenindamine; hooldusperede sobivuse hindamine ja hooldusperede ettevalmistamisega seotud toimingute tegemine; lastekaitsealase teavitustegevuse korraldamine ning lõike 1 p 4 kohaselt kohaliku omavalitsuse üksuse toetamine lapsele või perele sobivate meetmete leidmisel olemasolevate riiklike meetmete hulgast. Teenuse raames tagatakse muuhulgas lapsendajate ja hooldusperede ettevalmistamine ja hindamine ja registri pidamine. Samuti tagatakse riigisisese ja piiriülese lapsendamise korraldamine.

Lisaks seadusest tulenevatele ülesannetele on teenuse eesmärgiks asendus- ja järelhoolduse arendamine ning teenuse kvaliteedi tõstmine, mida viiakse ellu Euroopa Sotsiaalfondi TAT „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine“ raames. Tegevuse raames tagatakse teavitustöö uute perede leidmiseks ning teadlikkuse tõstmiseks valdkonnast, pere- ja asutusepõhise teenuse osutajatele tugiteenuste pakkumine ja arendamine ning asendushoolduselt elluastuvate noorte toetamise planeerimine. Samuti arendatakse ja katsetatakse kutselise erihooldusperede teenust.

136 Asendushooldusspetsialistide ja -perede pädevuse suurendamine (TAI)

Tervise Arengu Instituut korraldab täiendkoolitusi last vahetult kasvatavatele isikutele, st kasvatajatele, perevanematele, hooldus-, eestkoste- ja lapsendajaperedele ning pakub ja töötab välja koolitusi asenduskodude juhtidele ja võrgustiku liikmetele. Täienduskoolituste pakkumiseks teostab TAI koolitusvajaduse analüüsi. Tegevusi rahastatakse nii riigieelarvest kui ESFi vahenditest, et tagada ühetaoline ettevalmistus ja tugi last vahetult kasvatavatele isikutele.

¹⁴ Möödik näitab kui suur osakaal asendushooldusel viibivatest lastest on perepõhisel ehk mitteinstitutsionaalsel asendushooldusel (perekonnas hooldamisel ja eestkosteperes), perepõhise asendushooldust loetakse lapse heaolu ja arengut paremini toetavaks kui asutusepõhise institutsionaalse hooldust (asenduskoduteenust). Kavandatavatest poliitikamuudatustest lähtuvalt on ette näha indikaatori muutust, kuivõrd asendushooldusvormid alates 2018. aastast muutuvad (tekib juurde perepõhine asendushooldusvorm perekodu, mis kasvab välja peresarnasest asenduskoduteenusest).

Tegevusega 1.2.4 „Asendushooldus ja perepõhine asendushooldus“ seostuvad kohaliku omavalitsuse makstavad toetused ja pakutavad teenused, mida rahastatakse riigieelarve kohaliku omavalitsuse üksuste toetusfondi vahenditest

Eesmärgi toetavalt saavad kohalikud omavalitsused riigieelarve toetusfondist asendus- ja järelhooldusteenuse toetust, mida kohalikud omavalitsused saavad kasutada asendus- ja järelhooldusteenuste osutamiseks, korraldamiseks ja hooldusperede toetamiseks.

Asendus- ja järelhooldusteenus on 2018. aastast kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatavad sotsiaalteenused, mille eesmärk on pika- või lühiajaliselt lapse heaolu ja õiguste tagamine, lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, lapsele turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine, lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täisealisena ning täisealiste asendushooldusel viibinud isikute iseseisva toimetuleku ja õpingute toetamine.

01.01.2018 jõustusid SHS-i muudatused, mis puudutasid asendus- ja järelhooldusteenust ning selle korraldamise ja rahastamise süsteemi. Muudatused lähtusid vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika rohelises raamatus käsitletud probleemidest ja väljapakutud lahendustest. Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat nägi ette kolm eesmärki, mida muudatusega saavutada püütakse: suurendada perepõhise asendushoolduse osatähtsust, parandada asendushoolduse kvaliteeti tervikuna, tõhustada asendushoolduselt elluastumise ettevalmistust ja järelhooldust.

Perepõhise asendushoolduse osatähtsuse suurendamiseks loodi asendushoolduse rahastamise skeem, mis motiveerib laste paigutamist pigem hooldusperre kui asutusse. Seadusemuudatusega sätestati kvaliteedipõhimõtted, mida iga teenuseosutaja peab sotsiaalteenust osutades järgima. Samuti parandab teenuse kvaliteeti ja lihtsustab kohalike omavalitsuste tööd lapsele sobiva pere leidmisel 2018. aastal loodud hooldusperede register, kuhu SKA kannab ühetaoliselt ettevalmistatud ja hinnatud hoolduspered.

Asendushoolduselt elluastujatele loodi alates 2018. aastast uus järelhooldusteenus, mida on õigus saada eelnevalt asendushooldusel viibinud õppivatel noortel kuni 25-aastaseks saamiseni. Uus regulatsioon kohtleb võrdselt noori, kes on saanud asendushooldusteenust erinevatel viisidel ning aitab luua noorele soodsad ja paindlikud tingimused edasi õppimiseks, pannes kohalikele omavalitsustele kohustuse pakkuda noorele eluaset, isiklike kulude katmist ja vajaduspõhiseid tugiteenuseid või toetusi. Nimetatud teenuse puhul on oluline arvestada iga noore individuaalsete vajadustega ja seeläbi pakkuda talle parimat teenust.

Asendus- ja järelhooldusteenuse finantseerimise aluseks on SHS § 156 lõige 3⁴. Vahendid jaotatakse omavalitsuste vahel asendus- ja järelhooldusel olevate laste arvu alusel.

Teenuse kvaliteedi ja asendushooldusel viibivate laste heaolu parandamiseks jõustus 2020. aastal muudatus, millega vähendati asendus- ja perekodus asendushooldusel olevate laste maksimaalset arvu ühes peres kaheksalt lapselt kuuele lapsele. 2020. aasta juulikuust kahekordistati hooldusperede minimaalse toetamise kohustust – ühe lapse hooldamisel tuleb kohalikel omavalitsustel hooldusperet toetada igakuiselt vähemalt poole töötasu alammäära ulatuses. 1.04.2021 jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, millega parandati perevanemate sotsiaalseid garantiisid ning muudeti paindlikumaks järelhooldusteenust vajavate noorte abistamine. Alates 2022. aastast lõpetab Sotsiaalkindlustusameti Euroopa Sotsiaalfondi vahendite toel varasemalt pakutud tugiisikuteenuse korraldamise asendushoolduselt lahkuvatele noortele ning teenust pakuvad edasi kohalikud omavalitsused kas eraldi või osana järelhooldusteenusest, vastavalt noore hinnatud vajadustele.

Meede 1.3. Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitstesüsteem

Meetme eesmärk: tagatud on perede materiaalne kindlustatus ning töö- ja pereelu ühitamine, mis läbi paranevad laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaated.

Tegevus 1.3.1. Hüvitised ja toetused lastele ja peredele

Tegevuse eesmärk: Õigeaegne ja seadustega kooskõlas hüvitiste ja toetuste väljamaksmine lastele ja peredele elukvaliteedi säilitamiseks või parandamiseks.

Oodatav tulemus

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Sotsiaalkindlustusamet.

Möödik	Algtase	Sihttase 2022	Sihttase 2023	Sihttase 2024	Sihttase 2025
Peretoetuste ja vanemahüvitise mõju 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse vähendamisele, %¹⁵ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	64% (2019. a)	väheneb	väheneb	väheneb	väheneb
Meeste osakaal isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitis (esmakordsed määramised), %¹⁶ <i>Allikas: Sotsiaalkindlustusamet</i>	17,2 (2020)	21,9%	23,9%	24,9%	24,9%

203 Elatisabi (SKA)

Elatisabi on toetus lapse eest üksi last kasvatavale vanemale juhul, kui lapse teine vanem ei osale lapse kasvatamise protsessis. Elatisabi maksmise aluseks on perehüvitiste seaduse (PHS) 4. peatükk. Alates 01.01.2017 kehtiva PHS-i alusel on õigus elatisabile alaealisel lapsel, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust või ei tee seda nõutavas ulatuses. Elatisabi makstakse vanemale, kes taotleb kohtult elatise väljamõistmist. Kohtumenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on 100 eurot kalendrikuus. Kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse 150 päeva eest lapse elatise nõude maksekäsu kiirmenetluse korral kohtu makseettepaneku määruse või hagi tagamise määruse tegemisest arvates. Täitemenetlusaegset elatisabi makstakse elatist väljamõistva kohtulahendi või kohtulahendiga võrdsustatud haldusorgani otsuse alusel. Täitemenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on kuni 100 eurot kalendrikuus ja selle maksmise aluseks on võlgniku makstud elatise summa.

204 Vanemahüvitis (SKA)

Rahaline hüvitis lapse sündimisel. Hüvitise maksmise aluseks on perehüvitiste seadus (PHS). Kulud vanemahüvitisele suurenevad keskmise hüvitise tõusu ja uute hüvitise liikide tõttu. Vanemahüvitise eesmärk on tagada asendussissetulek isikule, kes kasvatab alla kolmeaastast last ning soodustada töö ja pereelu ühildamist. Isikule, kes tulu ei ole saanud, tagatakse seadusega fikseeritud hüvitise määra suurune sissetulek.

¹⁵ Möödik näitab osakaalu, mille võrra on 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr väiksem siireteta (peretoetused ja vanemahüvitis) absoluutse vaesuse määra.

¹⁶ Möödik näitab meeste osakaalu isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitist (esmakordsed määramised).

Vanemahüvitise ja sünnitushüvitise vahe hüvitatakse üks kord koos vanemahüvitise väljamaksega. Alates 01.07.2020 lisandus uue vanemahüvitise liigina isa täiendav vanemahüvitis.

Vanemahüvitise liigid alates 01.04.2022 on ema vanemahüvitis, isa vanemahüvitis, jagatav vanemahüvitis ning lapsendaja vanemahüvitis.

205 Lapsevanema pensioni- ja ravikindlustuskaitse (SKA)

Sotsiaalmaksu makse alla 3- aastast last hooldavale vanemale ning eraldised kogumispensionide fondi alla 3-aastast last kasvatava vanema eest. Täiendava sissemakse tegemine II pensionisambasse (KOPS) kuni 3-aastast last kasvatava vanema eest toimub kogumispensionide seaduse alusel. Sissemakse suuruseks on 4% Eesti keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatavast ühe kalendrikuu tulust. Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu arvutab ning sissemakseid teeb Sotsiaalkindlustusamet. Riigipoolse sotsiaalmaksu tasumine toimub sotsiaalmaksu seaduse alusel. Alla 3. aastase lapse kasvatamisega seoses makstakse sotsiaalmaksu kuumääralt, mis kehtestatakse eelarveaastaks riigieelarvega. Riigieelarvega kehtestatav kuumäär ei või olla väiksem kui eelarveaastale eelnenud aasta 1. juulil kehtinud Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäär.

206 Peretoetused (SKA)

Peretoetused on riigieelarvest Sotsiaalministeeriumi eelarve kaudu finantseeritavad rahalised hüvitised, mida makstakse lastega perede heaolu tagamiseks. Peretoetuste eesmärk on tagada lastega peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine.

Peretoetused on rahalised hüvitised, mis jagunevad ühekordseteks hüvitisteks ja perioodilisteks hüvitisteks.

Ühekordseid peretoetusi on kaks alamliiki:

- Sünnitoetus;
- lapsendamistoetus.

Perioodiliselt makstavaid hüvitisi on seitse alamliiki ning neid makstakse üks kord kuus jooksva kalendrikuu eest. Hüvitise õiguse lõppemisel makstakse kalendrikuu lõpuni:

- Lapsetoetus;
- lapsehooldustasu (uusi ei määrata enam alates 01.09.2019, ülemineku sätte alusel varem määratud hüvitist makstakse kuni 31.08.2024);
- üksikvanema lapse toetus;
- eestkostetava lapse toetus;
- lasterikka pere toetus;
- ajateenija või asendusteenistuja lapse toetus;
- kolmikute ja enamarvuliste mitmike toetus (alates 01.03.2018).

Peretoetuste maksmise aluseks on perehüvitiste seadus (PHS). Hüvitise suurused on seadusega kindlaks määratud summad.

Makstava peretoetuse suurus sõltub perehüvitis saavatest perekonnas kasvavatest laste arvust, laste vanusest ning teatud vanuses lastel õppimisest. Oluline, et inimesed ei kaotaks oma õigusi perehüvitisele Euroopa Liidu ja Euroopa majanduspiirkonna lepinguriikides elades, töötades või sinna Eestist elama või tööle asudes.

Riik, kes vastutab sotsiaalkindlustuskaitse, sealhulgas ka perehüvitiste maksmise eest, sõltub sellest, kus riigis isik või pereliige töötab/elab, kuid ei sõltu isiku või pereliikme kodakondsusest.

Eestis makstavaid perehüvitisi võrreldakse teiste riikide samaliigiliste hüvitistega. Samaaegselt ei ole lubatud maksta ühe ja sama lapse eest kahe riigi perehüvitisi täies mahus

207 Lapsepuhkuste tasu (SKA)

Lapsepuhkuse tasu hõlmab lapse toitmise vaheaja tasu, isapuhkuse tasu, täiendavaid lapsepuhkuse päevi. Lapsepuhkuste tasu maksmise aluseks on töölepingu seadus. Riik maksab vastavalt taotlusele emale, isale, hoolduspere vanemale või eestkostjale puhkusetasu 3–6 tööpäeva sõltuvalt kuni 14-aastaste laste arvust peres. Alates 2013. aastast hüvitatakse täiendavad lapsepuhkuse päevad alampalga alusel. Prognoositav saajate arv 2022. aastal on 53 550. Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 10 lõike 5 alusel tasutakse riigieelarvest vaheajad töös kuni 1,5-aastase lapse toitmiseks keskmise töötasu ulatuses.

Alates 01.04.2022 on lapsepuhkusele õigus mõlemal vanemal kümme tööpäeva ühe lapse kohta kuni lapse 14-aastaseks saamiseni, kuid mitme lapse kohta kokku kõige rohkem 30 kalendripäeva ühes kalendriaastas. Lapsepuhkuse eest on õigus saada hüvitist, mille ühe kalendripäeva suurus on 50% protsenti perehüvitiste seaduse alusel arvatud ühe kalendripäeva vanemahüvitise suuruselt.

211 Puudega lapse sotsiaaltoetus (SKA)

Toetuse maksmise aluseks on puudega inimeste sotsiaaltoetusete seadus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks riigieelarve seadusega kehtestatud puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. Toetuste suurused sõltuvad puude raskusastmest ning need arvutatakse vastavalt puudega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud protsendina sotsiaaltoetuse määrast. Puudega lapse igakuuline toetus on vahemikus 138-241 eurot.

212 Puudega lapse vanema lisapuhkepäevade tasu (SKA)

Lisapuhkepäevade tasu maksmise aluseks on töölepingu seaduse § 63, mille alusel tasutakse puudega lapse vanema, hooldaja või eestkostja igakuise tasulise puhkepäeva kulud keskmise töötasu ulatuses.

Programmi eelarve

Eelarve jaotus	Programmi tegevuse nimetus	Teenuse nimetus	Vastutaja	Meetme nimetus / Aasta			
				Lapse õigused on tagatud, toimiv lastekaitseüsteem väärtustab iga last, tema arengut ja heaolu			
				2022	2023	2024	2025
KULUD	Kokku:			4 243 745	3 549 861	3 544 304	3 543 254
	Laste ja pere valdkonna arendamine	Kokku:		1 218 540	977 861	974 886	976 665
		Lastekaitse- ja perepoliitika kujundamine ja selle elluviimise korraldamine	SoM	1 218 540	977 861	974 886	976 665
	Toimiv lastekaitseüsteem	Kokku:		3 025 205	2 572 000	2 569 418	2 566 589
		KOVi lastekaitsealase nõustamise teenus	SKA	701 110	513 573	512 889	512 785
		Lastekaitse telefoniteenus (116111)	SKA	790 394	594 463	593 881	593 778
		Lastekaitsealase ennetus-, arendus- ja teavitustegevuse koordineerimine	SKA	583 452	547 390	546 737	546 633
		Lastekaitsetöötajate pädevuse suurendamine	TAI	128 591	128 569	128 550	128 455
		Lastemajateenus seksuaalselt väärkoheldud lastele	SKA	674 335	648 967	648 459	646 079
		Saatjata alaealise välismaalase, inimkaubanduse või seksuaalkuriteo lapsohvri vastuvõtu, majutamise ja heaolu korraldamise teenus	SKA	147 323	139 038	138 902	138 859

Eelarve jaotus	Programmi tegevuse nimetus	Teenuse nimetus	Vastutaja	Meetme nimetus / Aasta			
				Eestis on perele adekvaatset majanduslikku toimetulekut ning töö ja pereelu ühitamist toetav sotsiaalkaitseüsteem			
				2022	2023	2024	2025
KULUD	Kokku:			787 235 590	823 616 301	845 889 141	863 737 158
	Hüvitised ja toetused lastele ja peredele	Kokku:		787 235 590	823 616 301	845 889 141	863 737 158
		Elatisabi	SKA	5 549 946	5 848 900	6 169 808	6 482 749
		Lapsepuhkuste tasu	SKA	9 599 024	9 517 276	9 332 230	8 824 158
		Lapsevanemate pensioni- ja ravikindlustuskaitse	SKA	92 141 946	90 610 900	95 149 808	99 866 749
		Peretoetused	SKA	304 310 371	299 454 314	296 871 846	294 278 593
		Puudega lapse sotsiaaltoetus	SKA	18 068 203	18 300 640	18 767 849	19 424 680
		Puudega lapse vanema lisapuhkepäevade tasu	SKA	3 007 384	3 233 964	3 311 888	3 447 854
		Vanemahüvitis	SKA	354 558 716	396 650 307	416 285 712	431 412 375

Eelarve jaotus	Programmi tegevuse nimetus	Teenuse nimetus	Vastutaja	Meetme nimetus / Aasta			
				Lastele ja peredele suunatud teenused on kvaliteetsed ja vastavad perede vajadustele			
				2022	2023	2024	2025
KULUD	Kokku:			23 700 594	16 632 166	16 681 315	16 702 805
	Asendushooldus ja perepõhine asendushooldus	Kokku:		1 744 070	607 697	577 693	577 414
		Asendushoolduse korraldamise teenus	SKA	1 105 863	428 545	427 982	427 879
		Asendushoolduse kvaliteedi tõstmise	SoM	51 234	29 405		
		Asendushooldusspetsialistide ja -perede pädevuse suurendamine	TAI	586 973	149 747	149 711	149 535
	Puudega laste toetamine	Kokku:		17 117 890	11 011 126	10 989 096	11 005 740
		Erivajadustega laste abivahenditeenus	SKA	2 118 777	2 120 118	2 128 720	2 145 636
		Erivajadustega laste rehabilitatsiooniteenus	SKA	8 425 277	8 527 934	8 527 143	8 526 974
		Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine	SoM	203 234	29 405		
		Puudega laste tugiteenuste arendamise ja pakkumise teenus	SKA	6 370 602	333 669	333 233	333 130
	Riskikäitumisega noorte toetamine	Kokku:		3 097 268	2 683 065	2 609 359	2 609 231
		Kinnise lasteasutuse teenus	SKA	1 497 431	1 236 300	1 163 579	1 163 536
		Mitmedimensiooniline pereteraapia	SKA	1 384 691	1 343 996	1 343 145	1 343 102
		Taastava õiguse teenus lastele ja noortele	SKA	215 146	102 769	102 635	102 593
	Vanemlike oskuste arendamine	Kokku:		1 741 366	2 330 278	2 505 167	2 510 420
		Perelepituse süsteemi arendamine	SKA	920 354	1 509 325	1 684 275	1 689 772
		Vanemlike oskuste arendamine	TAI	821 012	820 953	820 892	820 648

Programmi teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatud toetused või teenusekohtade ülalpidamine) ja teenuse osutamisega seotud kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majandamiskulud). Alates 2020. aastast on programmi teenuste kuludes kajastatud ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kulud, mis varem olid planeeritud Sotsiaalministeeriumi valitsemisala tegevuste elluviimise programmi. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenust osutab Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas Tervise ja Heaolu Infosüsteemide Keskus.

Alates 2020. aastast kajastatakse käibemaks programmide üleselt ehk see ei sisaldu enam programmi kuludes, sh teenuste maksumuses. Samuti kajastatakse programmide üleselt ka tulud, kuna riigieelarve seadus ei erista enam tulusid programmide kaupa.

Seoses COVID-19 kriisile reageerimisega 2020. aastal toimunud programmide eelarvete muudatusi kajastatakse detailsemalt 2020. aasta aruandes.

Laste ja perede programmi 2022. aasta teenuste olulisemad muudatused

Alates 2022. aastast on kaotatud programmi tegevus 1.2.5 „Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0–7-aastastele lastele“ ning selle alla kuulunud teenus nr 109 „Toetus lapsehoiukohtade loomiseks ja teenusepakkumise toetamiseks 0–7-aastastele lastele“.

Alates 2022. aastast kaotati programmi alt teenus nr 210 „Õppelaenu kustutamine lapse sünni korral ning raske ja sügava puudega laste vanematele“ ning liideti see üheks teenuseks Sotsiaalkindlustuse programmi teenusega nr 190 „Õppelaenu kustutamine vähenenud töövõimega inimeste eest“. Teenused liideti, kuna tegemist on väikesemahuliste teenustega ja nende eristamine ei oma eraldiseisvat eesmärki. Uus teenus nr 327 „Riigipoolne õppelaenu kustutamine“ kuulub Sotsiaalkindlustuse programmi alla.

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi koostamise korraldus

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu. Laste ja perede programmi programmijuht on Sotsiaalministeeriumi sotsiaalala asekantsler. Programmi juhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, programmi elluviimise ja seire koordineerimine, programmi ja tulemusvaldkonna arengukava vahelise siduse tagamine ning infovahetuse korraldamine.

Juhtkomisjoni teenindab Sotsiaalministeeriumi nutika arengu toetamise osakond.

Programmi eelnõu esitatakse hiljemalt iga aasta 15. veebruaril lastekaitse nõukogule arutamiseks. Programmi eelnõu esitatakse Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt iga aasta 1. märtsil. Programmi eelnõu avalikustatakse pärast riigieelarve eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamist (hiljemalt 1. oktoobril) Sotsiaalministeeriumi kodulehel. Programmi kinnitab valdkonna eest vastutav minister pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist ning Sotsiaalministeerium avalikustab selle ministeeriumi kodulehel 15 tööpäeva jooksul riigieelarve Riigikogus vastuvõtmisest arvates. Programmi muudetakse vajaduse korral üks kord aastas koos vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega.

Programmi eelarve koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Eelarve sisaldab kõiki allikaid (sh välisvahendeid). Programmi eelarve esitatakse riigieelarve infosüsteemis (REIS), teenuste tase kuluarvestustarkvaras (KAIS).

Programmi tulud, kulud, investeeringud ja finantseerimistingimused kinnitatakse 2021. aasta riigieelarve seadusega. Meetmete eelarved kinnitatakse ministri liigendusega. Programmidevahelised eelarvemuudatused tehakse üks kord aastas vastava aasta riigieelarve seaduse muutmisega. Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse vahepealsel perioodil toetuse andmise tingimuste käskkirjades.

Kaasamine

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu. Lastekaitse nõukogu tööd juhib Sotsiaalministeerium ja sellesse kuuluvad esindajad Sotsiaalministeeriumist, Haridus- ja Teadusministeeriumist, Kultuuriministeeriumist, Justiitsministeeriumist, Siseministeeriumist ja Rahandusministeeriumist. Lisaks osalevad lastekaitse nõukogu töös üleriigilise kohaliku omavalitsuse üksuste liidu esindaja ning vabaühenduste esindajad.

Seosed teiste tulemusvaldkondadega ja horisontaalsete teemadega

Laste ja perede programmi seos heaolu arengukava 2016–2023 programmidega:

- **Tööturuprogramm** käsitleb ühisosana tööõiguse regulatsiooni ning paindlike töövormide teemat, mis on otseses seoses töö ja pereelu ühitamise ning lapsehoiu- ja vanemahüvitise korraldusega.
- **Sotsiaalkindlustuse programm** hõlmab riiklikke sotsiaalkindlustushüvitisi, mis aitavad katta laste kasvatamise kulusid, ning puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavate toetuste paketti, mille osaks on puudega lapse toetus.
- **Hoolekandeprogramm** käsitleb rehabilitatsiooni- ja abivahenditeenuseid, mille osaks on ka laste teenuste vastav korraldus.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** keskendub töö-, era- ja pereelus osalemiseks kõigile ühiskonnagrupidetele võrdsete võimaluste loomisele.

Laste ja perede programmi seos teiste arengukavadega:

- **Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030** käsitleb nii tervist toetava keskkonna kujundamist kui tervislike eluviiside soodustamist laste ja noorte seas.
- **Elukestva õppe strateegia 2020** käsitleb ühisosana alushariduse ja lapsehoiu kontseptsiooni ning kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni elluviimist.
- **Siseturvalisuse arengukava 2015–2020** käsitleb universaalse ennetuse vaatenurgast lastele ja peredele suunatud tõenduspõhiseid programme, nt käitumisoskuste mäng VEPA, aktiivseid eluhiakuid kujundav programm SPIN, lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede juhtumikorralduse mudel MARAC, samuti alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise põhimõtete juurutamist õigussüsteemis ning õigus- ja lastekaitseüsteemi koostöö tugevdamist.
- **Vägivalla ennetamise strateegia 2015–2020** eesmärk on vähendada ja ennetada alaealistega seotud vägivalda, perevägivalda ja inimkaubandust.
- **Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020** käsitleb lapsehoiuteenuste kättesaadavuse tagamist suuremates linnapiirkondades.

Seirekorraldus

Laste ja perede programmi elluviimist ja seiret koordineerib lastekaitse nõukogu, mille ülesanded on:

- juhtida arengukava ja programmide elluviimist;
- teha programmi koostamisel ettepanekuid;
- osaleda programmi tulemusaruande hindamisel;
- täita EL-i ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 rakenduskava¹⁷ prioriteetse suuna nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“ ja prioriteetse suuna nr 3 „Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“ järgmiste meetmete¹⁸ valdkondliku komisjoni¹⁹ ülesandeid:
 - lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks;
 - tööturul osalemist toetavad hoolekandeteenused;
 - hoolekande taristu arendamine, keskkonna kohandamine puudega inimeste vajadustele vastavaks;
 - tööväime toetamise skeemi loomine ja juurutamine;
 - tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.²⁰

Programmi seire toimub vähemalt üks kord poolaastas (veebruaris ja augustis). Sotsiaalministeerium koostab igal aastal programmi rakendamise kohta valdkonna arengukava tulemusaruande. Valdkonna arengukava tulemusaruande esitatakse Vabariigi Valitsusele teadmiseks võtmiseks ning Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile riigi majandusaasta koondaruande koosseisu kuuluva tegevusaruande koostamise lähtedokumendina igal aastal hiljemalt 30. aprilliks. Samal ajal avaldatakse aruanne Sotsiaalministeeriumi kodulehel.

¹⁷ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava <http://www.struktuurifondid.ee/rakenduskava/>

¹⁸ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava meetmete nimekiri koos jõustunud õigusaktide ja seletuskirjadega <http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetuse-seaduse-meetmepohised-ogusaktid-2/>

¹⁹ Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

²⁰ Meetmepõhised õigusaktid <http://www.struktuurifondid.ee/et/ogusaktid/meetmepohised/2014-2020>